

KLUKFLASKE, FANDEN OG DYNAMIT

Det følgende er ikke et traditionelt portræt udelukkende bygget på empiriske kilder, hvor personens liv gennemgås i detaljer. Vægten er derimod lagt på en gennemgang af de overlevede udtalelser og historier. Disse sekundære kilder med stærkt mytologisk præg er i snæver historisk forstand ikke nødvendigvis sande i alle detaljer. Jeg har dog nedskrevet dem så tæt på det oprindelige overleverede som muligt. Som overleveringer handler de i øvrigt nok så meget om familiens glæde ved en god historie.

Min mors oldefar - mere præcis hendes mormors far - Niels Peter Pedersen blev født i 1853 i et fattigt husmandshjem i Sørup midt i Himmerland. Han havde fem ældre søskende eller rettere halvsøskende, hvis mor var død nogle år tidligere. Herefter havde faren giftet sig med den knap 15 år yngre Mette Kathrine. Deres første søn Palle var død som lille, og Niels Peter blev deres eneste barn.

Niels Peters far Peder Berthelsen, kaldet Bertel, ernærede sig ud over hus og en stump jordlod som stenkløver. Bertel må have haft en vis udstråling i lokalsamfund og familie, idet hans sønner aldrig blev kaldt andet end Bertels sønner. Ingen vidste således hvem Niels Peter var, men absolut alle vidste hvem Bertels Peter var.

Maren Christendatter med datteren Mette kaldet Mitte.

I forståelsen af hvordan Bertels Peter udviklede sig er en konkret begivenhed helt afgørende. Han arbejdede som blot 20-årig på den lokale hovedgård Buderupholm. De var mange tjenestefolk på den tidligere herregård. I december 1871 kom tjenestepigen Maren Christendatter fra en plads i Skørping til gården. Hun var 11 år ældre end ham og havde hos sine forældre en søn på 6 år Christen. Han stammede fra, da hun tjente på Juelstrup præstegård i 1865 sammen med en Niels Hornum Christensen fra Volsted. Faren skulle have været et udmærket parti socialt set, men af en for os ukendt grund, ville hun ikke giftes med ham. Hvad Bertels Peter vidste om hendes baggrund og i det hele taget de følgende nærmere omstændigheder, har vi ingen mulighed for at vide. Det korte af det lange er, at han indlod sig med hende, hun blev gravid, samt at han absolut ikke ville binde sig.

Hans mor tvang ham imidlertid til at bo sammen med mor og barn - samt nogle år senere at gifte sig med Maren. Det blev til et husmandssted på Støvring Hede, hvor der knap var til familiens udkomme. Resultatet var ulykkeligt, og Bertels Peters mor erkendte senere, at hun havde taget fejl og tog barnet Trine til sig.

Hvordan blev Bertels Peter da så, og hvordan opfattede omgivelserne ham? Han blev bitter med hang til flasken. Flere i lokalsamfundet i eftertiden betegner ham som en hård mand. Han kunne øjensynligt dog også være charmerende og en fest lysende midtpunkt. I hjemmet måtte Maren sprogligt stå model til lidt af hvert, når han blev fuld. I deres senere år blev hun imidlertid en stor kraftig dame, der når han kom for fuld hjem simpelt hen smed ham ind i væggen så hele huset gungrede, hvorefter hun lagde ham i seng.

Da min onkel Daniel i 1960'erne besøgte Bertels Peters niece Maren på Taudalsgård i Hornum, kom han til at kalde ham for Bertels Lars. Han fik straks læst og påskrevet, at de sandelig var to forskellige. Der lod her ingen tvivl om, at Bertels Peter var familiens sorte får. Vurderingen af ham var dog ikke helt entydige. Min mor oplevede således den lokale præst sige, at han havde et bedre hoved end de fleste. Netop herfor havde han det svært, da han uanset ideer, evne og vilje aldrig ville kunne hæve sig ud fra at være ludfattig.

Det er videre i lokalsamfundet i eftertiden sagt om ham, at han "ikke holdt af, faktisk nærede had" til barnet, som havde berøvet ham sin frihed. Trine, som det drejer sig om, holdt omvendt heller ikke af ham, om end hun på sine gamle dage godt kunne fortælle om sin far. Hendes syn på ham, var her præget af en blanding af afstandtagen fra hans evne til at holde sammen på sit hjem (hvis hendes mor ikke havde holdt sammen på stumperne, var det gået rent galt) og fascination af især hans fortælleevne og fanden-i-voldskhed (mange af hans overnaturlige fortællinger holdt hun meget af at fortælle videre).

Hun fortalte gerne historien om en mand, som hun engang kom i snak med. Han fortalte en lang historie om et vældigt drikkegilde, som han havde været til hos en lystig fætter uden på heden - ja, det endte så galt, at de væltede kakkellovnen. Her afbrød han sig selv med, at manden for resten da hed Bertels Peter, om Trine ikke kendte ham?

Bertels Peter og Maren fik yderligere tre børn Per, Laurits og Mette, sidstnævnte aldrig kaldet andet end Mitte, samt et barn som døde. De kom først til efter det tvungne giftermål og voksede i modsætning til Trine op hos deres forældre. Tager vi Laurits, havde han derfor et noget andet billede af sin far. Han mindedes med vemod, hvordan han blev taget med ud og grave tørv. Det var et rigtigt knoklearbejde, men han lærte her glæden ved arbejdet. Han udviklede

sig til en stor stærk kleppert, der kunne løbe så hans træsko flækkede.

Ligesom Trine blev Laurits helt opslugt, når han fortalte historier, og han bankede sine store næver i bordet ved pointerne. Denne fortælleglæde kan spores direkte tilbage til Bertels Peter og deres farfar Bertel Pedersen. De følgende historier om Bertels Peter stammer således fra Trine og Laurits.

Barnebarnet Martine og Maren Christensen foran huset på Støvring Hede.

TÅGE OVER HEDEN

Når Bertels Peter var på besøg et sted, skulle der ikke meget til for at undskylde lidt at drikke. En gang var han med sin familie på besøg et sted ude på heden. Han havde fået rigeligt at drikke. En tæt tåge forhindrede dem imidlertid i at køre hjem. Bertels Peter mente derfor, at de lige så godt kunne blive til den lettede og få en lille en til.

Det blev senere og senere. Tågen lettede ikke. Bertels Peter blev mere og mere fuld. Maren var dog ikke indstillet på overnatning. Hun ville have både mand og børn hjem i seng. Vognen blev fyldt med trætte børn, fuld mand og en kone, der ude på den dengang ret så vidtstrakte hede ikke kunne finde hjem i den tætte tåge. Hvordan skulle det gå? Maren lod hesten selv gå, hvor den ville. Den var træt og foretrak faktisk at gå hjem.

NATMANDSLYS

Ind imellem samledes drikkebrødre fra fjern og nær hos Bertels Peter. Under sådan en sammenkomst fandt han på, at hele selskabet skulle forskrive deres sjæl til fanden. Ideen vakte bifald. Bertels Peter, der var særlig kunstnerisk anlagt, indridsede herefter alle de tilstedeværendes navne i klukflasken, som de så drak fandens pris af. I det hele taget eksilerede han i overnaturlige ting, som der var frodig grobund for i samtidens samfund. Han elskede at ryste sine tilhøre med sine historier. En gang besluttede hans brødre i fanden til gengæld, at nu skulle de gøre gengæld og skræmme livet af ham.

Der gik et sagn om en fremmed, der på sin vej over heden var blevet myrdet af natmænd. Folk mente herefter, at de i de sene nattetimer havde set og hørt klage fra gerningsstedet. Bertels Peters svirrebrødre blev enige om, at de syntes han skulle gå ud til stedet i midnatstimen og se om rygterne talte sandt. De havde naturligvis i forvejen arrangeret et udhulet græskar med lys i, og ventede nu bare på ham. Han kom da også til den aftalte tid. Da han fik øje på det formodede spøgelse, styrede han med sindige skridt mod det og gav det et spark så græskarstumper stod til alle sider.

DEN REVNEDE KAKKELOVN

Opvarmningen gennem den lange vinter skete med tørv, som Bertels Peter sammen med sønnen Laurits gravede i mosen. Det var hårdt arbejde og tørvebrikkerne var meget fugtige. De blev derfor lagt til tørre uden for huset. Det kunne dreje som om ret så anselig en mængde, der lå her. Bertels Peter var ikke desto mindre sikker på, at nogle af hans tørv ind imellem forsvandt. Han havde også mistanke til en nabo, men det var aldrig lykkedes ham, at tage denne på fast gerning.

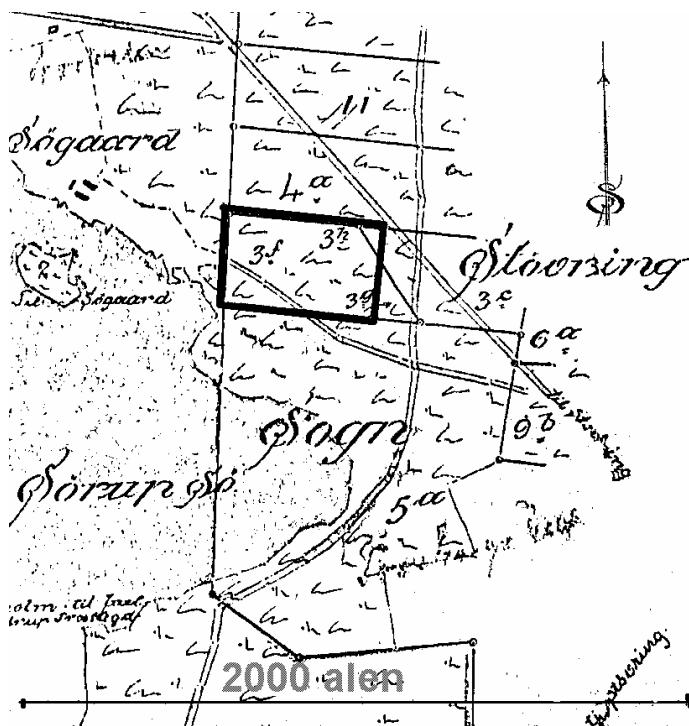
Bertels Peter havde i sin meget grønne ungdom blandt meget andet arbejdet som jernbanebisse. Her havde han stiftet bekendtskab med dynamit. Han opbevarede stadig lidt.

Nu vil nogen måske tvivle på, at en ung teenagerdreng havde fået fat i dynamit og opbevaret alle disse år. Helt almindelig var han jo ikke, men om det var dynamit eller bare almindelig jagtkrudt, skal dog ikke ødelægge historien. Bertels Peter formåede at dosere det sprængfarlige stof i nogle udvalgte tørv.

Dagligdagen gik sin videre gang. Ind imellem sludrede han med naboen. En dag klagede naboen over, at hans kakkelovn spruttede så underligt. Bertels Peter sagde ingenting. Næste gang de sås, var naboen helt ude af den, da hans kakkelovn simpelt hen var revnet. Bertels Peter så på ham og sagde lakonisk: Du kan bare lade min tørv i fred.

Bertels Peter arbejdede i sine senere år som stenhugger, ligesom hans far havde gjort. Han blev ikke gammel, blot 56 år, da han i efteråret 1909 døde som aftægtsmand. Sønnen Laurits havde overtaget husmandsstedet fem år tidligere, men allerede solgt det efter et år. En lang række ejere herefter viser, hvor svært det var at brødføde en familie på den lille jord. Maren døde først i 1924 hele 82 år gammel. Hun var da flyttet ind til Støvring by, hvor hun levede af sin aldersrente.

© 1994 Simon Steinfeldt Laursen

Det fattige husmandssted ude på Støvring Hede.